

Осылайша, жоғарыда айтылғандардың барлығын тұжырымдай келе, мынадай қорытынды жасауға болады: «тәрбие», «патриотизм», «кеңестік патриотизм», «қазақстандық патриотизм», қазіргі жастардың патриоттық тәрбиесінің маңыздылығын анықтауға мүмкіндік беретін қосынды болып табылады.

Патриоттық тәрбие барысында жастардың бойында Отанға сүйіспеншілік, тәуелсіз өмір сүріп жатқан елдерге ынтымақтастық, ел тағдырының болашағы үшін жауапкершілік, экономикалық даму қарқынын тездетуге үлес қосуға ниеттестік, ғылыми, саяси-моральдық және туған жерін қорғау мақсатындағы әскери әзірлік, Отанын саяси, идеологиялық қауіптерден сақтауға бағыттылық, арам ниеттегі ішкі және сыртқы жауларға төзбеушілік тәрізді мінез-құлық қалыптасады және дамиды. Сонда даму өрісінің басты тірегі - патриоттық тәрбие дей отырып, дамудың өзі патриотизмсіз жүзеге аспайтынын мойындаған жөн деген қорытындыға келеміз.

ӘДЕБИЕТТЕР :

1. Қазақстан Республикасындағы Білім туралы Заңнама. Заң актілерінің жиынтығы. – Алматы: Юрист, 2004.
2. Аристотель. Риторика. - Москва: ОГИЗ. Соц.ЭКГИЗ, 1939.- 163с.
3. З.Цицерон. Диалоги о государстве, о законах. - Москва: 1966. - Т.VI. – С.26-28.
4. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка: В 4т. - Москва, 1978. - Т.3. - С.24.
5. Бабанский Ю.К. Педагогика. – Москва: Просвещение, 1983. – 256с.
6. Белинский В.Г. Полн. собр. соч. - Москва, 1954. - Т. IV. - С. 489.
7. Чернышевский Н.Г. Изб. философ. сочинения. - Москва, 1984. - Т. IV. - С.495.
8. Қорқыт ата кітабы. Түрік тілінен аударған Б. Ысқақов. - Алматы: Жазушы, 1994. – 160б.
9. Әл – Фараби. Әлеуметтік – этикалық трактаттар. – Алматы, 1975. – 382б.
10. Бес ғасыр жырлайды.. – Алматы: Жазушы, 1989. – Т.1. – 384б.
11. Валиханов Ч. Собр. соч. - Алма – Ата, 1961. - Т.1. - С. 524.
12. Құнанбаев А. Қарасөз. – Алматы: Рауан, 1995.- 259б.
13. 13.Алтынсарин Ы. Таңдамалы шығармалар. - Алматы, 1995.- 259б.
14. Шакарим Кудайберды. Родословная тюрков, киргизов, казахов и ханских династий. - Алма – Ата: Жазушы, 1990. - 120с.
15. Момышұлы Б. Психология войны. – Алматы, 1996. - 176с.

ӘОЖ 378.24

<https://doi.org/10.53355/q5625-2640-9396-m>

СӨЙЛЕУ ТІЛІНДЕ БҰЗЫЛЫСЫ БАР БАЛАНЫ ЛОГОПЕД МАМАНМЕН СҮЙЕМЕЛДЕУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Бейбітова М.Е., Чебекова Д.А.

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: nurai_gali@mail.ru

Мақалада сөйлеу тілінде бұзылысы бар баланы логопед маманмен сүйемелдеу технологиясы қарастырылған. Авторлар логопед қызметінің негізгі мақсаттары мен міндеттерін, логопедиялық жұмыстың мазмұны логопедтің кәсіби қызметінің әр бағытын, білім беру ұйымындағы логопед пен мамандардың бірлескен іс-әрекетін талдайды.

Тірек сөздер: сөйлеу тілінде бұзылысы бар бала, арнайы білім, кәсіби қызмет, логопедиялық жұмыс, логопедиялық сүйемелдеу.

В статье рассмотрена технология сопровождения ребенка с нарушениями речи логопедом. Авторы анализируют основные цели и задачи логопедической деятельности, содержание логопедической работы по каждому направлению профессиональной деятельности логопеда, совместной деятельности логопеда и специалистов в образовательной организации.

Ключевые слова: *ребенок с речевыми нарушениями, специальное образование, профессиональная деятельность, логопедическая работа, логопедическое сопровождение.*

The article discusses the technology of accompanying a child with speech disorders by a speech therapist. The authors comprehensively analyze the main goals and objectives of the speech therapist's activity, the content of speech therapy work each direction of the professional activity of the speech therapist, the joint activity of the speech therapist and specialists in the educational organization.

Key words: *child with speech disorders, special education, professional activity, speech therapy work, speech therapy support.*

Сөйлеу тілінде бұзылысы бар баланы білім беру кеңістігіне қосу бойынша жетекші мамандар тобы қызметінің ең маңызды жақтарының бірі логопед маманның сүйемелдеу технологиясы болып табылады. Баланың сөйлеу қиындықтары негізгі болып табылады, олардың ішінде балалар ұжымы сөйлеу тілінде бұзылысы бар баланы қабылдамайды. Көбінесе, логопедиялық проблемалар балалар арасындағы қарым-қатынастың дамуын қиындатады, сондай-ақ сөйлеу тілінде бұзылысы бар баланың білімін, іскерлігін және дағдыларын меңгеруде елеулі қиындықтар туғызады. Бұл жағдайда логопедтің жұмысы бірінші жоспарға шығып, баланы білім беру кеңістігіне сәтті енгізуде.

Жалпы білім беру ұйымындағы логопед жұмысы бірқатар дәйекті кезеңдерден тұрады.

I кезең — сөйлеу тілінде бұзылысы бар баланың тілдік дамуының жеке ерекшеліктерін диагностикалау;

II кезең — логопедтің баланың сөйлеу дамуының жеке картасын жасауы.

III кезең — логопед мектептің психологиялық-педагогикалық консилиумына міндетті түрде қатысуы, соның ішінде педагогты қолдау бойынша бірлескен ұсыныстар әзірлеу;

IV кезең — логопедиялық түзетуді қажет ететін балалармен жеке және топтық логопедиялық жұмысты ұйымдастыру;

V кезең — логопедиялық сипаттағы мәселелері бар әрбір баланың сөйлеу дамуының мониторингі;

VI кезең — мамандардың (педагогтардың, психологтың, дефектологтың, қажеттілігіне қарай) және ата-аналардың, оқу-тәрбие процесінің барлық қатысушыларының мектепте және үйде баланың сөйлеу тәртібін ұйымдастыру мәселелері бойынша жеке консультациясы;

Логопед қызметінің негізгі мақсаттары мен міндеттері.

Мақсаты: ауызша сөйлеу бұзылыстарын түзету және жазу мен оқу процесіне қатысатын жоғары психикалық функцияларды дамыту.

Міндеттері:

1. Оқушылардың ауызша және жазбаша сөйлеу дамуындағы бұзылыстарды түзету;
2. Оқушылардың жалпы білім беру бағдарламаларын меңгерудегі қиындықтарды дер кезінде алдын алу және жою;

3. Педагогтар, ата-аналар (оқушылардың заңды өкілдері) арасында логопедия бойынша арнайы білімді түсіндіру.

Логопедтің жұмысы бір жағынан білім беру ұйымының жалпы стратегиялық мақсаттары мен міндеттерімен анықталады және мемлекеттік білім беру стандарттарына сәйкес келеді. Екінші жағынан, логопед маман жалпы білім беру бағдарламаларын (ең алдымен орыс тілі бойынша) меңгеруде қиындық көретін балаларға ең алдымен көмек көрсете отырып, мұғалімдерге балалардың осы категориясымен оқу-тәрбие жұмысында көмек көрсете отырып,

қызметтің негізгі бағыттарын анықтайтын жеке таза кәсіби мақсаттар мен міндеттерді ұстанады, нәтижесінде жалпы білім беру үдерісін жандандыруға ықпал етеді.

Логопедиялық жұмыс жалпы білім беру бағдарламаларын табысты меңгеруіне кедергі келтіретін, ана тілінде ауызша және жазбаша сөйлеуді дамытуда бұзылыстары бар балаларға қажет.

Логопедиялық жұмыстың мазмұны.

Жұмыс кестесіне сәйкес жүйелі түрде жеке және фронтальды логопедиялық сабақтар жүргізіледі, бұл ретте жұмыстың келесі бағыттарын жүзеге асырады: оқу мен жазудағы бұзылыстардың алдын алу және ерте анықтау; графикалық-моторлы дағдыларды, көру-моторлы бақылауды, кеңістіктік, уақыт түсініктерді дамыту; сөйлеудің артикуляциялық-фонетикалық жағын өңдеу; фонематикалық есту мен қабылдауды, тілдік талдауды және синтездеуді дамыту; дыбыстарды қою, сөзге ретімен дыбыстарды енгізу; жазбаша сөйлеуде дыбыстар мен әріптерді дифференциациялау; әріптердің графикалық бейнелерін бекіту, дыбыстар мен әріптердің байланысын бекіту; сөздік қорын кеңейту және нақтылау, сөз өңдеу және сөз өзгерту бойынша жұмыс; тілдің грамматикалық құрылысы, ауызша және жазбаша сөйлеудің грамматикалық ресімделуі бойынша жұмыс; ауызша және жазбаша байланыстырып сөйлеумен жұмыс; оқу дағдысын автоматтандыру, интонация, мәнерлеп оқу және оқу қарқынымен, оқу дағдысын автоматтандыру, оқылған ұғымды түсіну.

Әрине, логопедиялық жұмыстың барлық аталған бағыттары мен ерекшеліктері баланың сөйлеу қызметінің жеткіліксіздігінің немесе бұзылуының ерекшеліктеріне тікелей байланысты.

Сөйлеу қабілеті бұзылған балалармен логопедтік жұмыстың тағы бір бағыты — мұғалім-логопедтің ата-аналармен жұмыс болып табылады. Логопедтің отбасымен ынтымақтастығы балаға табысты оқыту әсерінің қажетті шарты болып табылады.

Балаларды тексеру соңында, қыркүйек айының соңында, логопед ата-аналармен жеке кеңестер ұйымдастырады. Тексеру нәтижелері бойынша логопед ата-аналарға баланың сөйлеу дамуындағы ауытқулардың сипатын және оларды түзетудің перспективасын хабарлайды. Бұл сөйлеу кемістігін жеңуде бірлескен күш-жігердің қажеттілігін қолжетімді түрде ашу маңызды. Логопед оқытудың бірінші кезеңіндегі жұмыс жоспары, оның міндеттері мен мазмұны туралы әңгімелейді. Ата-аналарды жеке тәртіппен ПМПК-ның балаларын жалпы білім беретін мектепте одан әрі оқытуға қатысты шешімі туралы хабардар ету қажет. Маманның баламен логопедиялық жұмысының барлық кезеңінде қорытынды жасау, одан әрі түзету оқытудың негізгі жолдарын ашу орынды. Әр баланың сөйлеу және жалпы дамуына сипаттама беру, түзету сабақтары барысында туындаған және оларға ерекше назар аудару қажет балалардың жетістіктері мен қиындықтары туралы айту керек.

Логопед инклюзивті білім беру кеңістігінде денсаулық мүмкіндігі шектеулі балаларды психологиялық - педагогикалық қолдауды жүзеге асыратын мамандар тобының мүшесі бола отырып, сөйлеуді дамыту қиындықтары мен коммуникативті қиындықтармен байланысты мүмкін болатын қиындықтарды жеңуге бағытталған түзету жұмыстарын жүргізеді [1,2,3]. Инклюзивті практикадағы логопед қызметінің негізгі мақсаты — сөйлеу дамуының бұзылуын анықтауға және жеңуге, сондай-ақ ауызша сөйлеуді одан әрі дамытуға, білім беру бағдарламасының академиялық компонентін сәтті әлеуметтендіру және игеру үшін білім алуда ерекше қажеттіліктері бар балалардың қарым-қатынасын жақсартуға жағдай жасау.

Логопед жұмысының мақсаты — ауызша сөйлеуді дамытуда, жалпы білім беру бағдарламаларын игеруде сөйлеу тілінде бұзылыстары бар балаларға/оқушыларға түзету-тәрбиелік көмек көрсету, жеке тұлғаның дамуы мен өзін-өзі дамытуына, денсаулықты сақтау мен нығайтуға ықпал ету.

Даму мүмкіндігі шектеулі балаларға инклюзивті білім беру жағдайында логопед жұмысының негізгі бағыттары.

1. Түзету-білім беру қызметін сараланған (дараландырылған) ұйымдастыру:
 - жеке логопедиялық сабақтар;
 - денсаулық сақтау технологияларын қолдану (арттерапия, ойын артикуляциялық гимнастикасы, музыкалық терапия, массаж, құм терапиясы, сенсорлық терапия элементтері, театрализация).
2. Құрдастар тобындағы баланың әлеуметтік бейімделуі:
 - құрдастар тобындағы мектеп жасына дейінгі баланың жетістіктерін көрсету (жаңа дыбысты дұрыс айту, өлең айту, сәттілік жағдайларын жасау).

Мұндай жұмыс түрлері балалар ұжымының мүгедек балаға деген көзқарасын өзгертуге көмектеседі.
3. Түзету кеңістігін кеңейту және ДМШ баланы қоғам өміріне белсенді қосу:
 - ертеңгіліктер, балалар мерекелері үшін нөмірлерді бірлесіп дайындау, театрландырылған іс-шараларға және басқа да түрлі іс-шараларға қатысу;
 - байқауларға қатысу (мысалы, интернет конкурстары, қалалық конкурстар, сурет және шығармашылық жұмыстар конкурстары).
4. Түзету процесіне қатысушылардың өзара:
 - МДҰ педагогтарымен ДМШ баланың жеке бағытын әзірлеу. Жеке бағытын әзірлеуге логопед-мұғалім, психолог-педагог, тәрбиешілер, дене тәрбиесі жөніндегі жетекші, музыкалық тәрбие жетекшісі қатысады;
 - мамандармен және тәрбиешілермен бірлескен іс-шаралар өткізу (педагогикалық жобаларды, кіріктірілген сабақтарды, концерттік бағдарламаларда театрландырылған спектакльдерді немесе сахналық нөмірлерді ұйымдастыру, логопедиялық ритмика, ойын артикуляциялық гимнастикасы, саусақ гимнастикасы);
 - МДҰ педагогтарымен өзара әрекеттесу: сабақтарға өзара қатысу, диагностика, кеңес беру.
5. Отбасыны сүйемелдеу:
 - "ата-ана-бала" жеке сабақтары;
 - кеңес беру пункті;
 - отбасылық клубтар.
6. Дамытушы заттық-кеңістіктік орта құру: логопедиялық кабинеттің дамытушы кеңістігін құру;

МДҰ топтарындағы сөйлеуді дамыту орталықтары.

Инклюзивті тәжірибені жүзеге асыратын логопед жеке бейімделген білім беру бағдарламасының түзету компонентін әзірлейді. ЖББ түзету компоненті аясында нақты баламен түзету логопедиялық әсерінің бағыттары, формалары, әдістері мен әдістері көрсетілген. Түзету-дамыту логопедиялық жұмыстарының негізгі бағыттарын жоспарлау даму мүмкіндігі шектеулі баланың негізгі және ілеспе диагноздарына байланысты. Жұмысты ұйымдастырудың әдістері мен формаларын таңдау баланың психофизикалық дамуының ерекшеліктеріне, жалпы даму деңгейіне және оның бұзылыс құрылымына байланысты. Логопед-мұғалім тифло, сурдо, олигофренопедагогика және арнайы психология әдістемелерін қолдану сияқты шектес салалардағы жұмыс әдістері мен құралдарын пайдалануға дайын болуы тиіс.

Логопед құжаттары:

 - жұмыс кестесі және жұмыс уақытының циклограммасы.
 - психологиялық-медициналық-педагогикалық комиссия (ПМПк) отырыстарының хаттамаларының дәптері.
 - әр оқушыға арналған сөйлеу картасы.
 - жұмыс жоспарлары:
 - жылдық жоспар;
 - перспективалық жұмыс жоспары;
 - фронтальды, жеке және шағын кіші топтардың күнтізбелік жоспары.
 - балалардың сабаққа қатысуын есепке алу дәптері.

- логопед-мұғалім мен оқушының жұмыс байланыстарының дәптері.
- логопед-мұғалім мен жалпы білім беру мекемесі мамандарының өзара әрекеттесу дәптері.
- балалардың қозғалысы туралы есеп.
- логопедиялық кабинеттің паспорты.
- жоспар бойынша өз білімін жетілдіру.

Инклюзия идеясын қабылдаған білім беру ұйымының педагогтары мен әкімшілігі білім беру процесінің барлық қатысушылары арасындағы өзара іс-қимыл тетіктерін пысықтауды қажет етеді, мұнда орталық тұлға білім алуда ерекше қажеттілігі бар бала болып табылады.

Логопедтің педагогтармен (мектепке дейінгі білім беру ұйымының тәрбиешілерімен, мектеп мұғалімдерімен) өзара іс-қимылы.

Топтық жұмыс түрлері:

а) шамамен тақырыптар бойынша педагогикалық кеңестер (қыркүйек, қаңтар, мамыр):

- "Алғашқы диагностика нәтижелері" оқу жылына арналған логопедтік міндеттермен және жұмыс жоспарымен танысу, балалардың сөйлеуін дамыту бойынша логопедпен бірлескен қызметке педагогтарды жандандыру мақсаты бар;

- Ағымдағы оқу жылының екінші жартыжылдығына арналған жұмыс жоспарымен және логопедтік міндеттермен танысу мақсатында "түзету-логопедтік жұмыстың аралық қорытындылары";

- "Балалардың сөйлеу дамуындағы динамика" түзету жұмыстарының қорытындысын шығару, белсенді ынтымақтастық үшін алғыс жариялау мақсатында ұйымдастырылады.

б) тілдік даму кемшіліктерін талдауға және топтың әрбір тәрбиеленушісіне қатысты түзету ықпал ету құралдарын таңдауға арналған педагогтердің қатысуымен шағын педагогикалық кеңес;

в) педагогтарды оқытудың негізгі тәсілдерімен, көрнекі және сөйлеу материалдарын таңдаумен, сондай-ақ балалардың сөйлеуіне қойылатын талаптармен таныстыру мақсатында логопед-мұғалімнің ашық сабақтары. Педагогтар тікелей сыныпта әр баланың мүмкіндіктері мен қабілеттерін бағалайды. Логопед - мұғалім балаларда сөйлеу дағдыларын бекіту бойынша жұмыс әдістері мен тәсілдерін таңдау мен қолданудың дұрыстығын тексеретін педагогтардың (бастауыш сынып пен пән мұғалімдері) ашық сабақтары;

г) жалпы білім беретін мекемедегі балалар мерекелеріне бірлескен дайындық (Жаңа жыл, Отан қорғаушылар күні, Халықаралық әйелдер күні және т. б.);

д) дөңгелек үстелдер, шығармашылық қонақ бөлмелері, семинар-практикумдар.

Жеке жұмыс түрлері:

а) нақты баланың сөйлеу жағдайы, сөйлеудің ауыр бұзылыстарының баланың эмоционалды-ерік саласына, оның сабақтардағы және олардан тыс мінез-құлқына әсері туралы кеңестер; сөйлеу бұзылыстарын жеңудегі педагогтардың/тәрбиешілердің рөлін нақтылау, сондай-ақ жазбаша сөйлеу бұзылыстарының алдын-алу; мүмкіндігі шектеулі баланың сөйлеу деңгейінің жоғарылауы үшін режимдік сәттер процесінде түзету-логопедиялық жұмыстарды жүргізу бойынша ұсыныстар;

б) тәрбиешілерді белгілі бір баламен түзету жұмыстарының нақты әдістеріне үйрету мақсатында ашық жеке сабақтар өткізу, сондай-ақ баланың қол жеткізген жетістіктерін көрсету.

Осылайша, логопедтің кәсіби қызметінің әр бағыты даму мүмкіндігі шектеулі балаларды психологиялық-педагогикалық қолдаудың бірыңғай процесіне енеді және инклюзивті білім беру аясында ерекше мәнге ие болады, өйткені ол сөйлеу бұзылыстарын жеңуге ғана емес, сонымен қатар қалыпты дамып келе жатқан құрдастарының ортасында балалардың осы санатын әлеуметтендіруге және бейімдеуге бағытталған.

Сөйлеу қабілеті бұзылған балалармен жұмыс істеуге әртүрлі мамандар қатысады, сондықтан өзекті мәселе - әртүрлі жас топтарындағы балалармен жұмыс жасауда олардың іс-шараларының келісімділігі мен сабақтастығын қамтамасыз ету үшін мамандардың өзара әрекеттесуінің бірыңғай тұжырымдамалық негіздерін іздеу. Педагог-психолог пен логопед-

мұғалімнің бірлескен іс-әрекетіне деген мұндай көзқарас, әсіресе, сөйлеу және жоғары психикалық функциялардың дамымау белгілерінен басқа, эмоционалды-еріктік салада және қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыруда (мысалы, тұтықпа, риолалия, алалия, дизартрия) анықталған ауытқулар бар логопат балаларды сүйемелдеу кезінде өзекті болады.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Глухов, В. П. Формирование связной речи детей дошкольного возраста с общим недоразвитием речи [Текст] / В. П. Глухов. – М. : АРКТИ, 2004. – 168 с.
2. Воловцев, Т. В. Ребенок в инклюзивном дошкольном учреждении [Текст] : методические рекомендации / под. ред. Т. В. Воловцев, Е.Н. Кутеповой. – М.: РУДН, 2010. – 30с.
3. Организация деятельности логопедического пункта. Методические рекомендации/сост.Ерсарина А.К.. – Алматы: ННПЦ КП, 2017г. – 75с.

ӘОЖ 378.24

<https://doi.org/10.53355/o0121-2390-1028-z>

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДА ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУ ТЕЖЕЛІСІ БАР БАЛАЛАРҒА ТҮЗЕТУ ЖҰМЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Бесенова Р.Б., Есмолда Е.Қ.

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: nurai_gali@mail.ru

Мақалада мектепке дейінгі ұйымда психикалық даму тежелісі бар балаларға түзету жұмысын ұйымдастыру мәселесі талданған. Авторлар ПДТ балалардың ерекше білім беру қажеттіліктері, оқытудың түзету-дамыту міндеттері не және ПДТ баланың жеке ерекшеліктеріне сәйкес келетін түзету жұмыстарын қарастырады.

Тірек сөздер: мектепке дейінгі ұйым, психикалық даму тежелісі бар бала, ерекше білім беру қажеттілігі, түзету-дамыту жұмысы, мектепке дейінгі инклюзивті білім беру.

В статье проанализирована проблема организации коррекционной работы детей с задержкой психического развития в дошкольной организации. Авторы рассматривают специфические образовательные потребности детей в ПДТ, коррекционно-развивающие задачи обучения и коррекционную работу, соответствующую индивидуальным особенностям ребенка в ПДТ.

Ключевые слова: дошкольная организация, ребенок с задержкой психического развития, особые образовательные потребности, коррекционно-развивающая работа, дошкольное инклюзивное образование.

Summary. *The article analyzes the problem of organizing correctional work for children with mental retardation in a preschool organization. The authors consider the special educational needs of children with PDT, what are the correctional and developmental tasks of learning, and correctional work that corresponds to the individual characteristics of the child with mental retardation.*

Key words: *inclusive education, professional activity, child with special educational needs, correctional and developmental work, pre-school inclusive education.*

Психикалық дамуы тежелген балалар (ПДТ) денсаулық мүмкіндіктері шектеулі балалардың үлкен санатын құрайды. Қазіргі уақытта ПДТ бар балалар саны екі есе өсті және жылдан жылға мұндай балалардың саны өсіп келеді.